

INDLEDNING

»Er der nogen grund til at udgive en bog om de gamle romeres sexliv?« Sådan lyder et spørgsmål, jeg et par gange har fået stillet. Bag spørgsmålet ligger den uudtalte tanke, at vi for længst véd alt, hvad der i grunden er værd at vide om de gamle romere i almindelighed og om sex i særdeleshed. Har man måske ikke i århundreder, fra renæssancen til vore dage, flittigt skrevet om romerne? Og bliver vi måske ikke til daglig bombarderet med sex i alle former og afskygninger i bøger, i aviser, i ugeblade, i radio, på TV og i film? Og er ikke de relevante erotiske tekster fra det gamle Rom for længst gjort tilgængelige i oversættelse af flittige filologer? Og har seksualitetshistorikere ikke for længst tygget drøv på teksterne? Og har man ikke fremlagt det relevante visuelle materiale – det være sig vægmalerier eller statuetter og andre arkæologiske artefakter – i bøger eller på video? Kort sagt: Er ikke det meste af det sexhistoriske materiale i dag allerede tilgængeligt – både for den, der gerne ved selvsyn vil se, hvorledes kunstnere og kunsthåndværkere i antikken yndede at fremstille erotiske temaer, og for den, der selv ønsker at studere de relevante erotiske tekster?

Svaret på disse spørgsmål lyder: Jo, stort set! Og dog. Det er selvfølgelig rigtigt, at der findes visse grænser for den seksuelle variationsbredde mellem mennesker. Disse grænser vedrører dog kun handlinger, ikke holdninger. Det er også rigtigt, at de relevante tekster i et vist omfang er tilgængelige i oversættelse. Men de rummer det problem, at romerne kaldte det, de gjorde, når de havde sex, noget andet, end vi gør, *samt*, ikke mindst, at deres syn på sex var et ganske andet end vort. Forskellen mellem deres syn og vort syn er ikke blot et spørgsmål om oversættelse, men om andre begreber. Ellers ville det måske være nok blot at støve eksisterende oversættelser af. Også hvad romernes hold-

ninger til sex angår, forudsættes det stiltiende, at de i det store og hele nok ikke var så forfærdeligt meget forskellige fra nutidens.

Virkeligheden ser forbløffende anderledes ud. Det har ikke mindst de seneste par årtiers intensive forskning i de antikke romeres sexliv og holdning til sex og køn dokumenteret. De eksisterende oversættelser er derfor ikke på omgangshøjde med vor nuværende viden om, hvad de romerske seksualbetegnelser konkret stod for, eller hvilke underforståede bibetydninger de havde. Oversættelserne er forskønnede, fordanskede og forvanskede, og »frække« ord og udtryk er blevet udeladt.

Det almindeligste latinske ord for sex mellem en aktiv, »rigtig« mand og hans passive seksualpartnerske eller -partner, nemlig verbet *futuere*, kan man således på dansk i oversættelse finde gengivet med »bolle«. Det er ikke rammende. Det antyder nemlig eller kan antyde gensidighed og ligeværdighed i forholdet. Betydningen af *futuere* gengives derfor bedre og mere præcist med det endnu delvis vulgære »kneppe«. Det viser nemlig, at handlingen udføres af en »rigtig« mand, en *machó*, og har en passiv pige/kvinde/dreng eller eventuelt mand som sexobjekt, idet en af de mest markante forskelle mellem de gamle romere og os er den romerske mands udbredte »biseksuelle« adfærd. I foreliggende bog vil, som hermed er antydnet, tingene blive nævnt ved deres rette navn, så vidt det er muligt. Tilsvarende vil handlinger og holdninger blive beskrevet uden omsvøb, ligesom det er tilfældet i de nyeste engelske eller tyske bøger om emnet. Denne åbenhed svarer til den, som også de klassiske arkæologer i de sidste år er nået frem til med hensyn til offentlighedens adgang til erotisk billedmateriale, fx fra det antikke Pompeii. De billeder og artefakter, man dér indtil for få år siden betragtede som anstødelige og derfor gemte af vejen for offentligheden i Gabinetto Segreto i Napoli, er siden år 2000 (næsten alle) tilgængelige, ikke blot for fagfolk.

Lad os for at illustrere forskellen mellem de gamle romeres tænke-måde og vores tage et par konkrete eksempler fra hverdagen, der dog kun kan antyde forskelligheden.

I sommeren 2003 truede en dansk sportsleder mandlige danske deltagere i De Olympiske Lege i Athen i år 2004 med hjemsendelse, hvis de under Legene kontaktede prostituerede. Og syv baltiske og nordiske lande (dog ikke Danmark) protesterede officielt mod tilstedeværelsen af prostituerede i Athen i forbindelse med Legene. De antikke romere ville nok have undret sig ikke så lidt over både truslerne og protesterne, og de ville næppe have forstået, hvorfor de overhovedet blev fremsat. Det romerske samfund fordrede ikke af mænd, at de skulle være seksuelt afholdende. Men man forventede af mænd, at de kunne styre deres lyst, og at de, når det pressede for meget på, kanaliserede den derhen, hvor det var problemfrit at få afløb for den. For økonomisk velstillede husherrer var slaver af begge køn i husstanden til fri disposition. For mindrebemidlede var bordeller fx et af de steder, hvor det var muligt at afreagere. Prostituerede mænd som kvinder fandtes derfor overalt i den antikke verden, og deres erhverv var legalt (ligesom det er det i Grækenland i vore dage, hvis der er tale om bordelvirksomhed, hvilket syv kvindelige ministre for ligeretsstilling i Norden og Baltikum åbenbart ikke uden videre kunne forestille sig eller ikke ville acceptere). De mænd, der udgjorde eliten i det romerske samfund, foragtede enhver form for prostitution, og de så derfor ned på prostituerede mænd såvel som kvinder. Men de tænkte dog ikke af den grund på at forbyde prostitution som erhverv.

For få år siden beskæftigede den internationale presse sig i længere tid indgående med en gift, midaldrende amerikansk præsident, Bill Clinton, og hans affære med en yngre, ugift kvinde. Han og hun blev begge forhørt ret detaljeret angående forholdets art, og om det var seksuelt. Først benægtede præsidenten hårdnakket alt, siden indrømmede han angerfuldt alt. Han, verdens mest magtfulde mand, bekendte tilmed, på hvilken måde han med sin assistent Monica Lewinsky havde praktiseret sex i det såkaldte ovale værelse i det Hvide Hus. Clintons affære med Lewinsky og den offentlige udhængning af affærens intime detaljer i alverdens medier ville nok have forbløffet de antikke romere.

Principielt ville der for romerne ganske vist ikke være noget unaturligt i, at en mægtig kejser, gift eller ej, i sit palads, hvidt eller ej, havde sex med en af de undergivne i husstanden. Tværtimod. Til gengæld var det i Rom socialt uacceptabelt, hvis han, kejser eller blot almindelig husherre, gjorde det med en person, der var født som et frit menneske, altså ikke var slave (eller forhenværende slave). Endelig var den form for (mund)sex, parret Clinton-Lewinsky blev hængt offentligt ud for at have dyrket, ikke sådan, at den ville have påkaldt sig romernes opmærksomhed endsige deres nysgerrighed. Den i the Oval Office praktiserede orale sex i form af *fellatio* (»pikslikkeri«) regnedes for totalt normal og banal. Derimod ville oralsex i form af *cunnilingus* (»kusseslikkeri«) have vakt opsigt: *Cunnilingus* var ifølge gængs romersk norm typisk noget, impotente mandspersoner nedlod sig til. Det var derfor nedværdigende for en »rigtig« mand at blive beskyldt for at lægge tunge til *cunnius* (»kusse«). Romerne så det som et tegn på impotens. Omvendt betragtede de i princippet *fellatio* som noget naturligt for en kvinde (eller kvindagtig mand) at lægge mund til. Den seksuelle akt opfattede man i Rom almindeligvis ikke som en handling mellem to socialt ligeværdige personer. Alene af den grund var *den* seksuelle stil-ling, der populært går under navnet 69, i praksis så godt som udelukket. Hertil kommer, at 69'eren implicerer, at den mandlige part er *cunnilinctor* (»kusseslikker«).

I antikken ville ingen kvinde i øvrigt være kommet på den idé at fordr liggende sideværts samleje med en mand for på denne måde (ideologisk) at markere social ligestilling mellem kvinde og mand. Mænds og kvinders status var ulige. Kvinder, bortset fra professionelle, forventedes at forholde sig passive og modtagende under samlejet. Mænd derimod skulle være aktive, givende, indførende – uanset om sexobjektet var af han- eller hunkøn.

I august 2003 vakte udnævnelsen af en *bekendende* homoseksuel præst til biskop i den anglikanske kirke stor opmærksomhed i Storbritannien og blev stærkt omdiskuteret i samme land. Senere på året gen-

tog det samme sig i USA. Diskussionen ville nok have undret mange romere. De ville med sikkerhed have spurgt sig, hvad en homoseksuel er, og hvad det vil sige at være bekendende homoseksuel mand (eller kvinde). Langt de fleste romerske mænd foretog ganske vist seksuelle handlinger, som vi ville karakterisere som homoseksuelle. Alligevel var de ikke »homoseksuelle« i vor forstand. Og romerne ville nok have undret sig ikke så lidt over, at den europæiske menneskehed siden oldtiden seksuelt set er blevet tvedelt, således at den ene del betegnes homoseksuel, den anden heteroseksuel (mens eventuelle afvigere fra denne konstruerede norm betegnes biseksuelle). Romerne kendte ingen af begreberne, og de ville næppe have kunnet forstå anvendelsen af dem.

Tvedelingen, der i vores del af verden er almindeligt accepteret, var ukendt helt frem til sidste del af 1800-tallet. Der fandtes altså ikke heteroseksuelle, ikke bøsser, ikke lesbiske i vor forstand i det gamle Rom. Det hænger sammen med, at man ikke var optaget af spørgsmålet om ens egen seksuelle identitet. Man talte heller ikke om sig selv som »lesbisk« eller som »bøsse« endsige som »hetero«. Lad os i denne forbindelse slå fast, at begrebet »lesbisk kvinde« som seksualkategori ikke eksisterede i den græsk-romerske oldtid (selv om visse moderne bekendende lesbiske seksualitetsforskere til en vis grad synes at mene det). *Lesbia*, det ord »lesbisk« er afledt af, betød oprindeligt blot »kvinde fra øen Lesbos«. Senere blev dette adjektiv forbundet med Sappho, en oldgræsk digter, der levede i det 6. årh. f.Kr. på øen Lesbos. I samtiden var hun berømt for sine homoerotiske digte, i eftertiden berygtet som en prostitueret kvinde, en græsk hetære, hvis speciale var *lesbiázein* (»at slikke pik«). *Lesbisk* i betydningen »homoseksuel kvinde« er af helt ny dato.

Begrebet *seksualitet* som udtryk for seksuel identitet var ukendt (det vil derfor ikke blive brugt i denne bog i relation til de gamle romere). Selv en person som kejser Claudius, der ene og alene var fokuseret på sex med kvinder, opfattedes ikke af sine samtidige som værende noget i retning af »heteroseksuel«. Han regnedes blot for det, han var,

en monoman ensidigt sexfikseret mandsperson med en umådeholden trang til kvinder.

Nutidens stærke fokusering på identiteter, ikke mindst seksuelle identiteter, har medført, at seksualhistorikere og kulturanthropologer, som samtidig er bekendende »bøsser« eller »lesbiske«, med stort engagement søgende har kastet sig over studiet af andre kulturers seksualvaner og kønsroller. Det har positivt medført, at vi har fået en del ny, detaljeret viden om sex i moderne tid – det lesbiske parforhold synes således at være lidt ældre end parforholdet mellem to mænd – og vi har fået et delvis nyt syn på sex og kønsroller i den antikke verden. Det er det, denne bog handler om og har taget op i usædvanlig bredde. Indholdet omfatter ikke blot sex og kønsroller, herunder afvigere såsom monstre som en tredje kønskategori, men også kejser Augustus' forsøgte disciplinering af romernes seksualliv. Og det spænder fra vin, sex og bacchanalier til prostitution og det med denne forbundne slaveri samt straffe for seksualforbrydelser, herunder tvungen selvkastration, kastration eller tvungen seksuel omgang med dyr og efterfølgende henrettelse, ligesom det inddrager antikke forestillinger om sex og undfangelse, abort og barnemord. I det store som i det små.

Lad os runde af med en detalje, der kan vise, hvor vanskeligt det er at gøre sig fri af moderne forestillinger, når man beskæftiger sig med de gamle romeres forhold til sex og køn. Det motto, der indleder første kapitel af denne bog, er en oversættelse af en latinsk graffito, der i en autoriseret dansk oversættelse lyder: »*Badning, vin og sex fordærver vore kroppe, men badning, vin og sex er selve livet*«. Det er ikke så mange år siden, det blev gengivet: »*Badning, vin og kvinder*« etc., som om ordlyden var forfattet af en heteroseksuel romersk mand, men det går ikke, for romerske *machos* var principielt til sex med begge køn. Det mindskede dog ikke deres mandighed, forudsat de i deres seksuelle relationer med kvinder eller med drenge var mænd. Det viser følgende. Den romerske kejser Claudius havde af forskellige grunde ladet en senator ved navn Asiaticus arrestere. Under det efterfølgende forhør beskyldes

Asiaticus af anklageren Suillius dels for at have haft et forhold til en gift kvinde, dels for at have ladet sig bruge som en kvinde. På dette sted i forhøret brød anklagede Asiaticus sin tavshed og sagde: »*Suillius, spørg du dine sønner om det. De kan fortælle dig, at jeg er en mand*«.